משנה · אחרונים · הון עשיר · סדר טהרות

הון עשיר על משנה פרה

רבי עמנואל חי ריקי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

הון עשיר על משנה פרה

רבי עמנואל חי ריקי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/הון-עשיר-על-משנה-פרה/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה 202611200317-v39 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
משנה ג 4
משנה ד 4
פרק ב 4
משנה א 4
משנה ג 4
משנה ה 4
פרק ג 5
משנה ב 5
משנה ה 5
משנה ח 5
משנה י 5
פרק ד 5
משנה א 5
משנה ג 6
פרק ה 6
משנה ה 6
משנה ז 6
פרק ו 7
משנה ב 7
משנה ה 7
פרק ז 7
משנה א 7
משנה ט 7
פרק ח 9
משנה ו 9
משנה יא 9
פרק ט 9
משנה א 9
משנה ו 10
משנה ח 10
פרק י 10
משנה ה 10
משנה ו 10
פרק יא 10
משנה ב 10
משנה ד 11
פרק יב 11
משנה ב 11
משנה ה 11
משנה ט 11

פרק א

משנה ג

פרה

פרה יש בה י"ב פרקים כנגד י"ב אותיות פרה אדומה תמימה. כי אדומה חסר כתיב בתורה. וע"ד הנסתר י"ב שמות צריכים לה כמבואר במאורות נתן:

פלגס. נוטריקון פלג גס, פי' חצי גדול, דאינו ראוי להקרא קטן אלא גדול במקצת:

משנה ד

מיום שלשים והלאה. מצוה מן המבחר, וביום שלשים מותר לכתחילה, אבל ביום שמיני לא יעשה כן לכתחילה, ובפסח ודומיו מיום שמיני והלאה מצוה מן המבחר, וביום השמיני מותר לכתחילה, כן נראה מדיוק לשון המשנה:

פרק ב

משנה א

אלא מן החדש ומן הארץ. לא זו אף זו קתני כדפרשתי בפ' ח' דמנחות משנה ראשונה:

משנה ג

נתלה בזנבה כשעבר בה את הנהר. היא מלאכה פחותה מנשען עליה, כי אפשר שלא נצרך להשען בכחו עליה ולא עשה בה שום מלאכה כי אם נגיעה בה:

קיפל עליה את המוסרה. היא מלאכה פחותה מכל הנזכרים לעיל:

נתן טליתו עליה. ק"ק דהוי זו ואצ"ל זו:

לצורך אחר. שלא לצרכה לא קתני, דאפשר דאף לצרכה תהיה פסולה, וזהו כשמעורב בה צורך אחר כמ"ש הר"ב:

משנה ה

אפילו ארבעה אפילו חמשה. נקט שני מספרים אלו כנגד שני הפרה שהזכירו חכמים ור"מ, לרמוז דכמו דאותם השנים לאו דווקא דהא הזקנה כשרה, כן אלו לאו דווקא, ולהורות דאין דעתו אפילו טובא אלא מספר קטן הדומה למניינים אלו נקט תרתי, אפילו דלכאורה נראה דכל מספר הוא בפני עצמו והוי דווקא:

אפילו חמשים. ואפילו טובא נמי, משום הכי נקט מנין חמשים היוצא ממספר חמש הנזכר בדברי ר"ע, לרמוז דאע"ג דאינו מזכיר כי אם מנין אחד לאו דווקא הוא, דאמניינים הנזכרים בדברי ר"ע סמך:

פרק ג

משנה ב

ממקומו היה כל אחד מהם משלשל וממלא. ומפני שלא היה כי אם תינוק אחד על כל שור קתני לשון יחיד שהיו מופלגים זה מזה, משא"כ לת"ק שיורדים למטה:

משנה ה

לא מצאו משבע. אפילו אחר שכבר נעשו שבע פרות אינו מעכב, וכ"ש עד שלא מצאו שבע שעדיין לא נעשו, דפשוט הוא שאז לא היה בזה עכוב דבלאו הכי א"א, משום הכי לא קתני עד, דלא תימא אבל מאחר שנעשו מעכב וצריך תקון אחר או לחפש אחריה בדקדוק רב שמא ימצאו ממנה באחד משלשה מקומות:

משנה ח

ועצי תאנה חלקה. והג' ראשונים כללם בעצי אחד, לרמוז דכלם מין אחד הם:

חלקה. משום תנאי זה שהוצרך להתנות בתאנה שנאה בסוף:

משנה י

אזוב זה. כתב הר"ב בערבי צעת"ר. והנה העשב הזאת אוכלים אותו פה צפת תוב"ב עם הלחם, ותמהני היות זה אזוב שרז"ל (ערש"י ויקרא יד, ד ועי' אב"ע ורמב"ן שם) אמרו שהוא שפל מכל האלנות, דהלא יש עשבים יותר שפלים ממנו הרבה ויש להם עץ קשה כמהו דנראה שהם מין אילן, ואם באמת הוא הוא הדבר רק היא ממני:

פרק ד

משנה א

ששחטה שלא לשמה קבל והזה שלא לשמה. מדחלקם לשתי בבות נראה דרמז לשחיטה שכשרה בזר, כההיא דפ"א דזבחים משנה ד', והכי איתא בספרא וכתבו רש"י בפירוש החומש על (במדבר יט, ג) ושחט אותה לפניו. זר שוחט ואלעזר רואה. אבל במשנה ד' משמע שכל מעשיה בכהן עד שתעשה אפר, וכן הר"ב לא פירש להכשיר בזר אלא האסיפה המילוי והקדוש וההזאה על הטמא, וכן הרמב"ם בפ"ד מה' פרה אדומה (הי"ז) כתב ז"ל: כל מעשה הפרה מתחילה ועד סוף אינו אלא ביום ובזכרי כהונה

והמלאכה פוסלת בה עד שתעשה אפר, עכ"ל. ואפשר לומר דכמו שמצינו בה שמשונה משאר פרות בדבר אחר כמו שדרשו ז"ל (יומא מב:) אותה לאלעזר ואין אחרת לאלעזר, כן היא משונה בדבר זה. אבל במנחות דף ז' ע"ב משמע דפסולה אף היא בזר, וכן מצינו ליונתן בן עוזיאל דתרגם ושחט אותה לפניו (במדבר יט, ג), וכהנא אחרא יכוס יתיה קדמוהי בתרין סימנים כמשאר בעירן ויבדקינה בתמני סרי טריפן. וכן ביומא דף מ"ב ע"א הוא מחלוקת דרב ושמואל, דרב פסל ושמואל מכשיר וקי"ל הלכתא כרב באיסורי, וקאמר התם בדף מ"ג ע"א על ושחט אותה לפניו, לפניו לרב שלא יסיח דעתו ממנה, ולשמואל שיהיה זר שוחט ואלעזר רואה, ש"מ דבפרה שעשה משה נמי פליגי אי כשרה בזר או לא:

משנה ג

שרפה שלא בעצים או בכל עצים אפילו בקש ובגבבה כשרה. אל תתמה ממה שהקדים שלא בעצים לכל עצים להכשיר, כי הדעת נוטה יותר לפסול לעובר בקום עשה ממה שעובר בשב ואל תעשה, וכדאיתא ביומא (דף עז.) באותו מעשה דגבריאל דעל שלא עשה כצווי ה', אמרו לו אי לא עבדת לא עבדת, ואי עבדת הוה לך למעבד כדפקדנוך. שהקפידו יותר על מה שעשה וקיים הצווי שלא כהוגן מאילו לא קיים הצווי כלל. ועוד הכא דאנו עושים עיקר מן האפר שתהיה מן הפרה ומהעצים שנשרפה בו, איכא למטעי ולומר דכי לא שרפה בעצים שמנו רז"ל שאותו אפר פסול, להיות מעורב בו אפר שאר העצים הפסולים, משא"כ כששרפה שלא בעצים שאין שם שום תערובת:

פרק ה

משנה ה

ובספינה מקדשין בה. כלומר האיש היושב בתוכה ומקדש בכלי שבידו, ומשום הכי לא כללה בשאר כלי גללים וכו', דבנותן האפר בתוכם איירי. א"נ בתוך הספינה עצמה, ומשום דרבותא דידה הוא מהטעם שכתב התי"ט בפירוש השני בשם מהר"ם, ולא דמי לרבותא דכלי גללים וכו' דהוא מפני שאינם כלי, לא כללה עמהם:

משנה ז

עגולים כלי. לא יכלתי לעמוד על דקדוק לשון זה:

פרק ו

משנה ב

זלף את המים וכו'. אצטריך לר"מ ור"ש דאעפ"י שכבר הזה במים המעורבת באפר הזה מנגב ומקדש, ורישא הוצרכה לרבנן דאע"ג דעדיין לא הזה במים האלה כל שנגע במים אין מקדשין בו:

משנה ה

ולקדש בהם מי חטאת. משום דהוצרך להאריך בשבילו באמרו מפני שלא נתמלאו בכלי, שנאו בסוף ולא חש לעיקר מכלתין:

פרק ז

משנה א

חמשה. מנין זה הוא כנגד מדרגות הטומאה שבחטאת, דקי"ל חמישי בחטאת שמקבל טומאה מהרביעי, ומשקבל הטומאה הוא דאמרינן אין מונין ראשון ושני בחטאת אלא אפי' אלף זה אחר זה כלם טמאים לחטאת:

משנה ט

מי שהיו מימיו על כתפו. (ועמד והורה הוראה, הרמב"ם). וז"ל הר"ש הוראה של איסור והיתר ודבר שאינו משום מלאכה כגון מראה דרך והוראה אם עמד שנתעכב שם בשביל זה פסול משום היסח הדעת, עכ"ל. וצ"ל דנקט תרי גווני שאינם משום מלאכה, כנגד תרי גווני דאצטריכו בדבר שמשום מלאכה:

אוכלין לאכלן כשר, הנחש והעקרב שהיו מעכבין אותו כשר. הפך הסדר לרמוז הטעם שכשנטל אוכלין לאכלן כשר, הוא משום דדמו לנחש ולעקרב המעכבין אותו, שאילו לא היה נוטל אוכלין לאכול לא היה בו כח למלאות כמ"ש התי"ט, ונמצא דהיו מעכבין אותו, אבל קשה דהוה ליה לכללם בבבא אחת:

אמר ר' יהודה זה הכלל וכו'. לשון הכסף משנה בפ"ח מה' פרה אדומה (ה"א) ומשמע דר"י לפרושי אתא והלכה כמותו, עכ"ל. ובשביל זה צריכים אנו לומר דהורה הוראה והראה דרך איירי בעמד, והרג נחש ונטל אוכלין להצניען איירי אפילו במהלך. אבל קשה דלא מצינו בלישנא דמתניתין שום רמז על השינוי הזה. ועוד קשה כי מכל מקום נראה דר' יהודה לחלוק אתא, דהא לא התנה בדבר שהוא משום מלאכה שום הכשר, ולת"ק אפילו בדבר שהוא משום מלאכה כשהוצרך לעשותה כגון אוכלין לאכלן ונחש המעכבן כשר. ועל אמרו אמר ר' יהודה אע"ג דפליג, אין תמיהה הואיל ושנא סברתו בלשון זה

הכלל כמ"ש בכמה דוכתי כיוצא בזה. ואמת הוא כי בלשון הזה נשנה בתוספתא, אבל שם לא נזכר דין זה של אוכלין ונחשין לא לפסול ולא להכשר, אלא הכי לשונה (פ"ז ה"ו) מי שהיו מימיו על כתיפו ומיאנה בפניו או שחלצה בפניו והרצה סלע לאחר והראה דרך לאחר אם עמד פסול ואם לא עמד כשר, אמר ר"י זה הכלל וכו'. ואע"ג שנזכר בה והרצה סלע, יש לפרש ראיה בעלמא אם הוא יוצא, וכזה יש לפרש הראה דרך בפיו, וא"כ ת"ק לא הזכיר אלא דברים שאין בהם משום מלאכה והתנה בהם (עם) [אם] עמד פסול ואם לאו כשר כדברי ר' יהודה, אלא שר' יהודה פירש יותר דלא נדמה כל הדברים לאותם שהזכיר הת"ק אלא דווקא הדומים להם שאין בהם משום מלאכה הם דכשרים בלא עמד, אבל לא אותם שיש בהם משום מלאכה. אבל לת"ק דמתניתין א"א לפרש כך דהא סתם דבריו, ואדרבא נראה דס"ל דאפילו בדבר שהוא משום מלאכה אם הוא דבר המעכבו אפילו עמד כשר, ואם אינו דבר המעכב אפילו דבר שאינו משום מלאכה ולא עמד פסול, דהא לא גילה דעתו לאשמועינן שיהיה שום הפרש בין עמד ללא עמד. ותמהני יותר על לשון הרמב"ם בפ"ח מה' פרה אדומה דשם א"א לפרשו בפלוגתא כי פוסק הוא, דנקט לישנא דמתניתין ונקט נמי זה הכלל וכו' דנראה דסותר דבריו, דהוא מתחילה התנה להכשיר בדבר שהוא משום מלאכה המעכבו.

ומשום דמסתפינא מכל הני אורייותא דלא אשטמיט שום אחד מהם להרגיש בדבר זה, הנני מוצרך לדחוק עצמי ולפרש המשנה על פי דרכם ז"ל כדי שלא תקשה דידא אדידא, ובזה יתיישבו דברי הרמב"ם, ואומר דאלו היתה סברת הת"ק שיהיו כל המלאכות שהזכיר פוסלות בכל ענין, הוה ליה לשנות מלאכת אוכלים ונחשים קודם הורה הוראה והראה דרך דהיא מלאכה פחותה מהם והוה ליה לא זו אף זו, ומדנקט להפך ש"מ דלא ראי זה כראי זה, דהראשונים דהיינו הורה הוראה היינו בעמד, ושנים אחרונים איירו אפילו בלא עמד, והא דפוסלים אפילו בלא עמד היינו בזמן שאינם מעכבים המלוי אבל אם מעכבים המלוי אם לא עשאם אפילו יש בהם משום מלאכה ועמד בעשייתם כשר, (ואע"ג שהרמב"ם כתב בפ' הנ"ל בלשון זה: נטל אוכלין ואכלן כשהוא מהלך או הרג נחש ועקרב המעכבין כשר) דמשמע דאף בדבר המעכב דווקא בלא עמד כשר, י"ל דלאו דווקא קאמר מהלך אלא הכי שכיח, ועוד י"ל דמהלך לא קאי אלא אאכילה שלא נזכרה במתניתין אבל לא אנטילה, משום דאכילה יכול לעשותה בהיותו מהלך משא"כ הנטילה דמסתמא צריך שיעמוד כדי ליטול, ור' יהודה פירש מה שסתם הת"ק באמרו זה הכלל כל דבר שהוא משום מלאכה בין עמד בין לא עמד פסול, מדלא קתני סתם מ"מ פסול, אלא מפרש בין עמד בין לא עמד, ש"מ דלא בא להורות בזה אלא מה הוא שיש בו הפרש

בין עמד ללא עמד והוא הדבר שאין בו משום מלאכה, אבל מה שיש בו משום מלאכה אין העמידה בו מעלה או מוריד אלא דבר אחר יש בה, והוא שבהיותה דבר שאי אפשר מבלעדה כשר, ודבר זה לא הוצרך לפרש הוא כי כבר פירשה הת"ק, זה יש לפרש על פי דרכם ז"ל להבין לישנא דמתניתין, אף כי מ"מ לשון הרמב"ם דחוק הוא שאם אמת דבדבר שא"א מבלעדה אין העמידה מעלה או מוריד בה, למה התנה באכילה שיהיה מהלך, אם לא שנאמר דזה אינו אלא כשאי אפשר מבלעדה, אבל כשאפשר מבלעדה אעפ"י שהמלאכה עצמה אינה פוסלת בהיות צריכה לה העמידה בה ללא צורך פוסלת, אבל העמידה לצורך אותה מלאכה אינה פוסלת דלא גריעא מהמלאכה עצמה:

פרק ח

משנה ו

אלא משקה. כלומר אלא ע"י משקה:

משנה יא

שתצל. שתלך החרסית או האדמה במצולה. והר"ב פירשו לשון צלול, ולפי פירושו הוא חסר למד. אבל לשון מצולה מצינו כיוצא בו בקרא בחסרון המם, האומר לצולה ח(ו)רבי (ישעיה מד, כז):

פרק ט

משנה א

והטל עולה. כתב התי"ט בשם התוספתא וחכ"א אין הטל עולה אלא מן הפירות. וקשה דא"כ הוא מחלוקת במציאות, ועוד קשה לרש"י ז"ל דפירש על ותעל שכבת הטל (שמות טז, יד), שאם תמלא שפופרת של ביצה טל ותסתום פיו ותניחנו בחמה תעלה הביצה באויר מכח הטל שבתוכו העולה לקראת השמש. דהנה זה הוא דלא כחכמים שאומרים שאין הטל עולה אלא מן הפירות. וי"ל דלכ"ע הטל עולה מ"מ, אלא שאינה עולה כלה אלא מן הפירות, ואף ר"א מודה בזה אבל קסבר דא"א שישאר כל כך דבק לצלוחית שיוכל להזות ממנה, כי כל מה שיוכל לעלות כבר עלה נגד השמש, ואותו מועט שאין דרכו לעלות להיות שלא עלה ש"מ שהוא דבוק יפה לדופני הצלוחית ואינו מתערב תו עם המים, ומשום הכי אפילו שתי הזאות לא בעי. וחכמים סבירא להו שאין הטל עולה כלה בענין שינגב אותו דבר שהוא עליו אלא מן הפירות אבל מן הכלים אינו כן, ואותו לחלוחית שנשאר דבוק לצלוחית חיישינן שיהיה בו כדי שיתערב עם המים:

משנה ו

אבל עובר הוא במים. הרי אלו שני היתרות, אחד האיש ואחד המים, משום הכי קתני הוא, דהוי כאילו אמר אבל עובר הוא ובמים, ואע"ג דבבבא שאחר זו מתיר לו עוד, מ"מ הוא מן הראוי שישמיענו בתחילה היתר העברת עצמו ואח"כ היתר העברה למה שבידו:

עד צוארו. דיותר מכאן אין לו לעבור, כדאיתא בפרקי ר' אליעזר (פנ"א) והובא בילקוט יחזקאל מ"ז. אבל בש"ס פר' יוהכ"פ (יומא עז:) איתא דעד מתנים דווקא יכול לעבור ויותר אסור בנחל דרדיפי מייא, כאותו דיוצא מבית קדש הקדשים, משום סכנה. והא דפרקי ר"א דאיירי נמי באותו נחל אומר עד צווארו, משום דס"ל דאינו הולך אל מקום אחד, אלא מתחלק לארבע נהרות כדאיתא שם. יהיה מה שיהיה ביותר מעל צווארו לא מצינו היתר אף אם לא רדיפי מייא, אם לא ישוט, וזה אסור במי חטאת משום דדמי לספינה, וזה רמז לנו בהזכירו עד צוארו, כלומר דלא התיר אלא בהעברה, דלא שרי אלא עד צוארו, והוא בהולך ברגליו ואינו שט:

עובר הוא. סירכא דרישא נקט, וגילה לנו דהוא דרישא דומה לזה דבא להתיר האדם:

משנה ח

ואת הטהור לחטאת לא בידיו ולא בגופו. אלא ע"י כלי כדשנינו במשנה ב' פ"ח לפירוש הראב"ד:

פרק י

משנה ה

אבל עומד הוא הטהור לחטאת. משום דדין זה לא על הכלי שבידו והמים לבד נאמר, אלא אף על עצמו להתירו לישב על גבי תנור אעפ"י שהוא טהור לחטאת אצטריך, קתני הוא:

משנה ו

בשל קדש ושל תרומה. לגבי שניהן טמאין הוי לא זו אף זו:

פרק יא

משנה ב

טהורות לקדש ולתרומה ולחטאת. סמך תרומה לחטאת בענין זה, הואיל ולעיל בסמוך הקישה לה בענין הדומה לזה דטהור לתרומה וטהור לחטאת:

משנה ד

ואת החולין ואת המעשר. ידוע הוא כי כחה דהתירא עדיף ומשום הכי זה נגרר בתר ההיתר השנוי במשנ' ה', דשם בסדר הזה הוי לא זו אף זו, כן י"ל בדוחק. א"נ לא נקט החולין בסוף, כדי שלא נטעה לומר שכמו שהם ארבעה מדרגות כל אחד קלה מחברתה, כן יהיו מדרגות הטומאה בהם ארבעה, ויהיה דרך משל שני בחולין שלשי במעשר רביעי בתרומה חמשי בקדש, שאינו כן, דאף כי המעשר הוא קדוש יותר מן החולין מ"מ הנה הוא דומה לו במדרגת הטומאה, כמ"ש הר"ב ששני הוא בין בחולין בין במעשר, ואין למעשר מעלה על החולין בזה, משום הכי הקדים החולין למעשר דבענין זה ודאי א"א שנטעה ונתחיל למנות מעלות הטומאה ממעשר האחרון, ונרבה אותם על הסדר ונאמר שני במעשר שלשי בחולין רביעי בתרומה וכו', דזה אינו עולה על הדעת לעולם שיהיו לחולין מעלה יתרה מן המעשר דדיו שיהיה שוה אליו, וזה נדע בהיות קודם אליו כי נאמר זה מעלתו שאף כי חולין הוא דהיה לו להיות במדרגה שפלה יותר מן המעשר הנה הוא כמהו מדהקדימו:

פרק יב

משנה ב

ואפילו הן מאה. דיו בהזאה אחת המתחלקת לניצוצות על כל אחד מהם:

משנה ה

אוחז הוא. הנזכר במשנה דלעיל דכלה מדברת באיש (המוזה) [המזה], דהמוזה א"א לו לאחוז בקרדום הטמא אפילו בכנפו, דהא קי"ל כל ולד הטומאה מטמא אדם וכלים לחטאת, וכן פי' הרמב"ם, והזה המזה מי חטאת, ע"כ. וה"ט דלא קתני הטהור לחטאת, אלא הטהור סתם:

משנה ט

ואינו חיבור להזיה. אבל לטבילה חיבור כיון שהיא חיבור לטומאה, דלא גזרו אלא בהזיה, אבל במה שאינו חיבור לטומאה קתני ולא לטהרה, דר"ל אף לטבילה אינה חיבור וחוצצת, כדמצינו במטה בפ' י"ח דכלים דחכ"א מיטמאה אברים ומטהרת אברים, ור"ל מפני שאותה המטה הנזכרת שם דהיינו השבורה מיטמאה אברים, שאם נטמא הכרע לא נטמ' הדף הקצר שבה וכן איפכא, משום הכי מיטהרת אברים, ה"נ הכא במלבן שלה, הואיל ואינו חיבור לטומאה אינו חיבור אף לטבילה, כן נראה. והת"יט הרגיש בשינוי לשון זה ולא הקפיד עליו:

פרה מתחיל ריש ומסיים ריש, כי היא מטהרת טומאת הרש שברשים, שהוא המת הנקרא רש כמשאז"ל (עי' ברכות חי.) על פסוק (משלי יז, ה) לועג לרש:
סליק מסכת פרה. מטהרת באפרה:
על עגל אשר עשה ערב רב בלי תורה.
צוה אל במורשה כי הם ישרפו פרה: